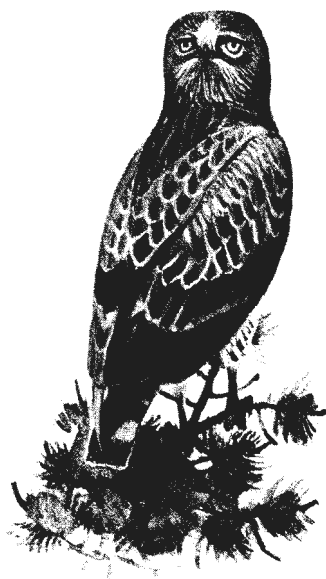

Slangenarenden in het Fochteloërveen

Janco Mulder

Om slangenarenden te kunnen zien, moet je normaal gesproken een uitstapje maken naar het Middellandse Zeegebied. Door het aangename klimaat in deze regionen komen reptielen, met name slangen, er in grote dichtheden voor. En juist deze dieren vormen het hoofdvoedsel voor deze gespecialiseerde roofvogel. De laatste jaren kan je echter ook dichtbij huis slangenarenden zien. Zo doken er in de zomermaanden van 1996 tot en met 2000 ieder jaar één of twee exemplaren op in de Hoge Veluwe. Deze dieren verbleven hier geruime tijd. Tijdens die periode werd er een ware aanslag gepleegd op de plaatselijke slangen- en hazelwormenpopulatie. Op 17 juni 2001 dook er ineens een slangenarend op in het Fochteloërveen, gevolgd door een tweede op 13 juli. Beide dieren hadden een uitzonderlijk witte kop, waardoor het onmogelijk dezelfde vogels konden zijn als de twee van de Hoge Veluwe, want die hadden donkere koppen.

Schuddende vogelaars

In de periode dat de slangenarenden in het Fochteloërveen aanwezig waren, was daar ook het eerste broedgeval sinds tijden van kraanvogels in Nederland. Dit had tot gevolg dat vele vogelaars vanuit de vogelobservatietoren het doen en laten van de arenden volgden. Alle activiteiten van de vogels werd dan ook in geuren en kleuren verteld, waarbij de toren soms schudde van opwinding. Op deze manier kon er dus niets aan de aandacht ontsnappen. Zelf heb ik in de periode van 17 juni t/m 20 juli op zo'n 24 dagen observaties kunnen verrichten: In totaal zo'n 150 uur waarnemingen! De slangenarend is een kolossale vogel, met een lichaamslengte van zo'n 65 centimeter en een spanwijdte van bijna twee meter. Hij heeft losse veren rondom de kop, die de arend moeten beschermen tegen de beten van een slang. Als gevolg hiervan heeft hij een kenmerkende brede kop, die wel wat aan die van een uil doen denken.

Jachttactiek

De eerste dagen dat de arend in het gebied aanwezig was, werd hij door het gehele gebied waargenomen. Het leek er op alsof hij het gebied aan het verkennen was. Later kreeg hij voorkeur voor bepaalde delen van het gebied, waarvan mij bekend is dat de reptielenstand vrij hoog is. Om prooidieren op te sporen vliegt de vogel op meer dan tweehonderd meter hoogte. Wanneer hij een prooi op het spoor is, gaat hij bidden. Daarbij staat hij stil in de lucht met de kop in de wind en met hangende poten. Als hij de prooi goed in het vizier heeft, laat hij zich met hoge snelheid vallen. In de regel blijft hij dan op een hoogte van zo'n 50 meter nog even stil staan om zich vervolgens op zijn prooi te storten. Het kwam ook wel voor dat de arend in één keer, van grote hoogte, rechtstreeks op zijn prooi afging. Natuurlijk was hij lang niet altijd succesvol. Maar als hij wel beet had bleef hij op de grond zitten om zijn prooi te verschalken. Dit in tegenstelling tot wat in de literatuur vermeld staat. Namelijk dat ze na het toeslaan meteen met de prooi omhoog vliegen, omdat ze dan een kleinere kans hebben zelf gebeten te worden. Wellicht dat deze tactiek alleen gebruikt wordt bij gifslangen. Dat zou er op kunnen wijzen dat de dieren in het Fochteloërveen voornamelijk op ringslangen jaagden. Doordat de arend na het slaan van een prooi vaak langdurig niet te zien was, omdat de pijpestrovegetatie vaak meer dan een halve meter hoog is, was meestal niet vast te stellen om wat voor prooidier het ging. Maar aangezien de arenden tijdens hun strooptochten geregeld de lage, natte delen van het gebied aandedden, waar zich voornamelijk ringslangen ophouden, is het zeer waarschijnlijk dat de ringslang hoog scoort op het menu.

Het verschalken van een prooi

Volgens de literatuur zouden slangenarenden hun prooi in zijn geheel naar binnen werken. Ook dit kon bij de dieren in het Fochteloërveen niet worden vastgesteld. Zelf heb ik wel twee keer

waargenomen dat een vogel een slang had bemachtigd, waarbij wild met de vleugels werd geslagen en hij gelijktijdig met zijn poten voor zich uit aan het worstelen was. Waarschijnlijk ging het in beide gevallen om een forse slang, die niet in zijn geheel naar binnen gewerkt kon worden. Met pikbewegingen werd de prooi dan in stukken gescheurd en opgegeten. Bij één van deze waarnemingen werd er een slang gegrepen om 11:20 uur en om 13:00 uur was deze nog steeds druk doende met zijn prooi. Nadat de arenden al lang en breed weer naar het zuiden vertrokken waren heb ik onder drie bomen gezocht, die door de arenden als slaappleaats werden gebruikt. Onder deze bomen vond ik geen braakballen, maar wel twee complete ruggenwervels van ringslangen (zie foto). Deze zijn waarschijnlijk dichtbij gevangen en aan de voet van de boom opgepeuzeld. Het is dan ook meerdere keren gezien dat in rust zijnde slangenarenden naar de grond toe gingen en later weer verschenen in dezelfde slaapboom.

Dagen lang jagen

De slangenarenden verbleven 83, resp. 34 dagen in het Fochteloöerveen. In die periode moeten zij behoorlijk wat slangen hebben bemachtigd. Daarbij zullen ze vooral op ringslangen en adders hebben gevoerageerd, want gladde slangen liggen vaak erg verscholen in de vegetatie en zijn dus moeilijker te vinden. Gezien de activiteiten van de slangenarenden naar het speuren en bemachtigen van

prooidieren lijkt het aannemelijk dat zij zo'n één á twee grote slangen per dag zullen wegwerken. Na enig rekenwerk komt dat in totaal neer op zo'n 176 tot 234 slangen. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat ze waarschijnlijk niet alleen maar slangen zullen hebben gegeten, hoewel er geen andere prooidieren zijn waargenomen. Met uitzondering dan van die ene waarneming waarbij één van de arenden werd betrapt bij het oppeuzelen van een witgekleurde nachtvlinder en nog een ander insect dat hij uit de lucht plukte.

Veel slangen

Al met al lijkt het alsof de arenden een enorme aanslag op de slangenpopulatie van het Fochteloöerveen hebben gepleegd. Toch is dit betrekkelijk, doordat er in en om dit gebied een zeer goede stand van alle drie de voorkomende slangen aanwezig is. De populatie moet dan ook geschat worden op enkele duizenden dieren. Ook andere aanwezige roofdieren zullen hun bijdrage leveren aan de slangenpredatie. Zo komen in het gebied ook de vos, marterachtigen, egel en buizerd voor en sinds dit jaar dus ook weer de kraanvogel. Het zal hierbij maar om kleine aantallen slangen gaan. Zo heb ik nog nooit resten van slangen gevonden bij vossenburchten. Buizerden pakken iets vaker een slang. Ik ben drie keer getuige geweest van zo'n vangst. Daarbij ging het twee keer om een adder en één keer om een ringslang. Verder bezoek ik gemiddeld drie keer per jaar alle roofvogelhorsten in het Fochteloöerveen en de aangrenzende Compagnonsbossen. Hierbij trof ik in de periode 1987 t/m 2001 vijf keer een ringslang en één keer een adder aan. De kraanvogel is eveneens een nieuwkomer voor dit gebied, althans als broedvogel. Hij zal de reptielen die zijn pad kruisen ook niet met rust laten. Per jaar is deze vogel waarschijnlijk ook goed voor het wegvangen van een tiental slangen. Maar de grootste bedreiging voor de slangen in het gebied blijven de steeds intensiever gebruikte wegen die door en langs dit natuurgebied lopen. Het autoverkeer richt dan ook jaarlijks een ware slachting aan, met rond de honderd slangen per jaar.

*Twee afgekloven ruggengraten van ringslangen in het Fochteloöerveen, 2001.
Foto: Janco Mulder*

